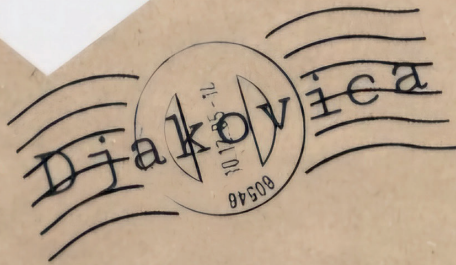

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКУ КУЛТУРУ ПРИШТИНА – ЛЕПОСАВИЋ
INSTITUTE FOR SERBIAN CULTURE PRISHTINA – LEPOSAVIC

Стизоф
писма

Весна Т. Томић

Лепосавић, 2024

Весна Т. Томић

СТИГОФ ПИСМА

Институт за српску културу Приштина – Лепосавић

2024.

Весна Т. Томић
СТИГОФ ПИСМА

Издавач

Институт за српску културу Приштина – Лепосавић

За издавача

Главни и одговорни уредник
Проф. др Драган Танчић

Уредник

Проф. др Драган Танчић

Предговор

Јована Јовановић

Лекџори

Радмила Кнежевић
Проф. др Јелена Војиновић Костић

Прелом и њриџрема

Миодраг Панић

Шџамџа

ГИД „Pi-press“, Пирот

Тираж

300

ISBN 978-86-82736-08-0

ПРЕДГОВОР

СТИГОФ ПИСМА – ЂАКОВИЦА КРОЗ ЈЕЗИЧКО (О)СЕЋАЊЕ

Писма из Српске улице у Ђаковици представљају лични доживљај и израз метохијског живота ауторке Весне Томић. Свако од тих писама (прича) обојено локалним говорним особинама приказује нам свакодневницу одрастања једне младе генерације у предратном времену, њихова стремљења, моралне норме и културни образац живљења. Нарочита вредност овог (и других сличних књижевних) дела огледа се у неговању дијалекта, а епистоларна форма осим што чини аутора присутнијим и непосреднијим, она и дозвољава да се сваки читалац осети као прималац, односно да на изворном метохијском говору може да чита, разуме и дели судбину (стварних) ликова.

Опредељење да своју уметничку мисао формулише дијалекатском речју одраз је схватања да дијалекат представља спону са традиционалном културом предака. Говор данашњих Ђаковчана говор је и њихових претходника, а основна намера ауторке је да се његова аутохтоност забележи, сачува од заборава и пренесе млађим нараштајима. Отуда већ на уводним страницама књиге синтаagma „изворни дијалекат“ и „матерњи дијалекат“ Весна Томић жели да привуче пажњу научних представника језичке струке (дијалектолога) који би на адекватан начин обрадили језичку проблематику овог метохијског говора. Ово је и снажан подстрек за књижевнике

који би своје стваралаштво базирали на локалном говору и тиме наставили живот једног дијалекта чији су говорници расути по другим дијалекатским теренима, а чије је матично тло бесповратно разорено у стихији мржње и нетрпељивости другог и другачијег. И сама свесна значаја и богатства лексичког фонда ђаковичког говора, али и чињенице да се језик и идентитет снажно прожимају ауторка апелује: „Важно је да се наш говор не заборави. Чувајмо дијалекат нашег краја који је део нашег културног наслеђа“.

Промишљања о дијалекатској речи у књижевном опусу Весне Томић несумњиво се доводе у везу са речју „мати“. „Мати“ је исконска спона са оним старим, народским и правим, она је и адресат и адресант, „мати“ су сви који говоре, чују, разумеју и осећају старометохијски дијалекат којим је говорила Српска махала у Ђаковици. У том смислу употреба матерњег дијалекта обелодањује „љубав према нашем народном језику“, којим се говорило „у нашој вољеној Ђаковици“. Тематски гледано, ово дело наставак је поетске збирке на дијалекту „Материн збор“ (2016), у којој је ауторка језиком своје мајке исказала интимна завичајна (о)сећања и овековечила живот и обичаје Срба у Ђаковици, као и романа „Греда“ (2018) са живописним приказом старог духа Ђаковице и њених житеља.

Књига „СТИГОФ ПИСМА“ написана је на јужнометохијском говору призренско-јужноморавског дијалекатског типа. Стандардни књижевни језик смењује локални говор у појединим фрагментима прича и његов удео у књижевноуметничком тексту је занемарљив. Будући да у дијалектологији располажемо описом ђаковачког говора (Стевановић 1940), ми се овде нећемо бавити његовом детаљном анализом, већ ћемо у складу са приликом истаћи само неке од крупнијих језичких црта чије су потврде садржане у језику нашег писца.

Ауторка тако на пример веродостојно преноси типичне фонетске одлике говора Ђаковице: а) екавски рефлекс „јата“ у одричној форми глагола *јесам* у презенту: **несам** *наућила њесмиће шо ни загаја Цвеле Карамеле, ка Бої нико неје, несмо њи остјавиље на мир ић море*; б) полугласничка вредност: *шарано сьс шаралку и восак, ѡакву убавињу ниїде несъм видела, ѡој њесмиће сьм њејаја код Цвешана*; в) редукције вокала: *ан вамо да ѡи силакнем малко љице, колко си ѡа ћекала ѡвоїа домаћина, чек још једьн круї, јес и ѡаве друїе слике су ѡо љеїе, кьд су зајно ѡреїазили Албанију*; г) контракције вокалских група: *би ми їу жа, кьд їу видоу країко сукњиће, узо каїу у руке*; д) замена вокалног л: *Слунце беше ѡољеїло на цеја варош Ђаковицу*; љ) финално -л > ја: *нико не се вољеја ка они, како Бої рекнаја, бисере ми куйија*; е) фонема s: *да ве ѡосвирнемо, осугаја и каїију*; ж) нарушена опозиција између парова африката ч и џ, ћ и љ: *се ћује музика, у країко сукњиће, ѡомери завесу од ѡенћер, мноїо је веселак, шалћија, јорїанћијским, кришку љеба сьс ћем*; з) различите појаве у вези са консонантима: *си ѡоїїао да се жениш, сад среїїо ѡвоју браћу, брїо и ви све овој леїо да доћекайе, млоїо не вољели, мирис од зрело їројзе*.

Кроз свој књижевнојезички израз Весна Томић презентује одлично владање заменичким формама и глаголским временима: а) енклитички облик личне заменица 3. л. једн. ж.р. у акуз. и дат. гласи їу: *їусїи їу їу ѡесму, моју слику ће їу видиш, воду їу дај, да їу рекнем девојћейїу*; б) удвајање заменичких облика: *мене ме ѡиїїа, мене ме їледав, ѡебе ѡе* викале; в) наставци -ев и -ив у 3. л. множ. презента: *зуби ѡїрнев, сокаци сїијев, гсебев* ми коске, *душа се лагив, їосїи долазив*; г) образовање футура конструкцијама *ће + да + ѡрезентї* или *ће + ѡрезентї*: *ће да буде оїейї наше време, ће да се смири, ће ѡоїогиш све, све ће ѡи рекнем, свашїїо ће куйимо*.

Дијалекатски пејзаж Ђаковице употпуњују и бројни микропоними (Равац, Ереник, Бистрижин, Ђабрат, Нец), антропоними (Риста, Света, Крсто, Благоје, Илинка), патроними (Симоновић, Томић и др.) и лични надимци (Суља, Цици, Цакуљ, Буља, Биљбиљи), који анализирани са аспекта ономастике могу пружити интересантне податке употребљиве у интердисциплинарне сврхе.

Сваки ауторски подухват ове врсте остварује допринос документарног карактера, а драгоцен је прилог и науци о језику (првенствено, овде се мисли на дијалектолошке дисциплине удружене са неизоставним етнолошким и етнографским). Имајући у виду чињенице да је ђаковички говор услед немилих дешавања измештен из своје матичне области те да су његови говорници расељени по различитим дијалекатским зонама српског језичког простора, морамо претпоставити да је и сама физиономија овог говора претрпела знатне измене. У том смислу, при реконструкцији аутохтоне језичке слике забележени материјал на терену и литерарно остварење на дијалекту могу бити комплементарни.

Као рођена Ђаковчанка, ауторка поседује изванредно језичко осећање за локални идиом, а тематиком и „матерњим дијалектом“ својих књижевноуметничких творевина на достојанствен начин пркоси прекрајању језичких, етничких и културних граница. „СТИГОФ ПИСМА“ је духовни и културни оријентир, скуп моралних вредности и путоказ млађим нараштајима, да у будућности своју Српску улицу не зову туђом. Ђаковица срушена до темеља васкрсла је у језичком изразу Весне Томић, ту сада „вечно извире уснуло врело наших живота“.

Јована Јовановић
Институт за српску културу
Приштина – Лепосавић